

Asasinarea pictorului Anatol Vulpe

În dimineața zilei de 8 aprilie 1946, ziarelor din Capitală li s-a oferit prilejul – destul de frecvent în acele vremuri – de a anunța o dublă crimă senzațională. *Universul*, *Fapta*, *Jurnalul de dimineață*, *Semnalul* și *Libertatea* au relatat pe larg împrejurările asasinării pictorului Anatol Vulpe și a prietenei sale, Elena Bogdan, funcționară la societatea Textila Buhuși. Artistul a murit sub gardul șirului de case de pe strada Doinei nr. 7, în apropierea depozitului Casei Pădurilor, iar Elena Bogdan a fost împușcată în Parcul Moșoiu, la aproximativ 800 m de locul în care se prăbușise prietenul ei. Victimele petrecuseră seara zilei de 5 aprilie împreună, la restaurantul lui George Georgescu din strada Pieptănari nr. 81. Au ieșit din local în jurul orei 23, iar după aceea nu se mai știe ce s-a întâmplat. Vuietul împușcăturilor a fost auzit de un gardian în post, de un ostaș în trecere prin cartier, de niște măturători și gunoieri care-și făceau meseria de noapte prin împrejurimi. Presa ne ajută să reconstituim decorul crimei și agitația protagoniștilor prinși în misterul ei. Oricât de contradictorii par a fi relatările ziariștilor, în ele se strecoară și adevărul căutat – este afit de limpede, încât nici nu mai trebuie rostit.

Cercetările întreprinse de chestorul Ion Canciu au pornit de la premisa că « asasinatul nu a avut ca motiv jaful ». Instrucția preliminară a comisariului Valentin Iliescu a constatat că Elena Bogdan, în vîrstă de 32 de ani, era soția inginerului Ovidiu Bogdan de la Întreprinderile « Tiberiu Eremia », convocat de urgență la Circumscripția 27 Poliție. Apărea supoziția că tînăra

Articol dintr-un ziar central despre asasinarea pictorului Anatol Vulpe și a Elenei Bogdan.

femeie ar fi dorit să divorțeze pentru a se căsători cu pictorul. Inginerul și soția sa « trăiau despărțiți sub același acoperiș », în strada Thomas Masaryk nr. 1, dar Ovidiu Bogdan avea un alibi temeinic : o fostă prietenă a pictorului îi telefonase chiar în noaptea asasinatului, interesându-se de... soarta Elenei Bogdan. Era pictorița și graficiana Florica Cordescu. « În hainele pictorului – relatează *Jurnalul de dimineață* – s-au găsit două fotografii a două domnișoare din societatea bucureșteană. » Într-una din ele, Ovidiu Bogdan a recunoscut-o pe femeia care-i telefonase la miezul nopții. În consecință, « ultimele care au fost aduse la circumscripție pentru a fi interogate au fost două surori din lumea artistică a Capitalei, dintre care una întreține

Portretul Marcellei Cordescu de Jules Perahim.

legătura de dragoste cu pictorul Anatol Vulpe de peste 11 ani. » Era vorba despre Florica și Marcela Cordescu. Cea care întreținuse « legături de dragoste » cu Anatol Vulpe era Florica Cordescu. Împrejurările au fost relatate mai exact în cotidianul *Semnalul*. Inginerul Ovidiu Bogdan, consemna un anume A. Dumbrăveanu, « a confirmat că d-ra Florica Cordescu este aceea care a telefonat și că, de altminteri, în afară de faptul că era amica soției, era prietena intimă a lui Anatol Vulpe ». Au fost aduse cele două pictorițe care au confirmat spusele d-lui Bogdan, lămurind o serie de lucruri. Astfel, fosta prietenă a nefericitului pictor, Florica Cordescu, avea și ea un alibi temeinic : în noaptea dublului asasinat, îngrijorată, îi telefonase lui Ovidiu Bogdan, întrebându-l dacă soția lui s-a întors acasă. Cu alte cuvinte, alibiul lui Ovidiu Bogdan se sprijinea pe mărturia Floricăi Cordescu și alibiul Floricăi Cordescu se sprijinea pe mărturia lui Ovidiu Bogdan.

Acesta era fratele pictorului Catul Bogdan, lucru fără mare importanță în economia cabalei. Un alt amănunt divulgat de presă merită însă toată atenția : Ovidiu și Elena Bogdan, împreună cu Florica și Marcela Cordescu luaseră prânzul la cantina societății Textila Buhuși, în absența pictorului. Sub anchetă, Florica Cordescu a declarat că se despărțise de pictor la 11.30, în ziua care a premers noaptea crimelor, lăsându-l în strada Aviator Tetrat nr. 3, unde se afla propria ei locuință. « O colegă de birou a Elenei Bogdan – relatează *Jurnalul de dimineață* din 17 aprilie 1946 – declarase că aceasta îi povestise în ajun despre o cămăruță de mahala. » Deci în aceeași zi de 5 aprilie 1946, la ora mesei, trei martori ai entuziasmului Elenei Bogdan pentru fripturile descoperite de pictor la restaurantul lui George Georgescu din strada Pieptănari nr. 81 știau foarte bine unde avea să-și petreacă Anatol Vulpe seara. Și asta la o oră la care pictorul însuși habar n-avea că noua lui prietenă îi și stabilise programul. Lucru ciudat, Ovidiu Bogdan și surorile Cordescu au refuzat invitația insistentă a Elenei Bogdan de a ieși

în oraș împreună. Despărțindu-se de soț și prietene, Elena Bogdan i-a telefonat lui Anatol Vulpe și l-a convocat în oraș. Restul se știa. Două întrebări îi preocupau pe polițiști : cel ce a ucis-o pe Elena Bogdan l-a ucis și pe Anatol Vulpe ? Și ce căuta Anatol Vulpe pe strada Doinei ? Cu privire la criminali, un gazetar a făcut o supoziție interesantă : « Cititorul care a urmărit relatările asupra dublei crime pasionale din Parcul general Moșoiu – scria Em. Dorna în *Jurnalul de dimineață* din 10 aprilie 1946 – trebuie să-și fi format convingerea că suprimarea Elenei Bogdan și a pictorului Anatol Vulpe este isprava cuiva apropiat victimelor, cuiva care era interesat de dispariția lor, fie dintr-o răzbunare, fie dintr-o mândrie rănită. » E limpede că ziaristul punea degetul pe o rană. Acoperindu-se reciproc, Florica Cordescu și Ovidiu Bogdan tănuiau, de fapt, vinovăția altcuiva. A unui terț al cărui nume nici nu merită să fie așternut pe hîrtie. În calculele acestui ins interesat să-l suprimă pe pictor, Elena Bogdan nu conta.

Chestorul Ion Canciu, din păcate, nu s-a ocupat de asemenea lucruri. Din moment ce el furniza informații presei, nu mai era obligat s-o citească ! Iar la întrebările formulate mai sus, la aproape șase decenii distanță, se poate răspunde aruncînd doar o privire asupra unui plan topografic al Capitalei. O vizită la fața locului este și mai concludentă. Pictorul și Elena Bogdan au fost surprinși de asasin în parcul de la intersecția străzii Pieptănari cu strada Înclinată. Dacă prietena pictorului a fost prima secerată de gloanțe, din neîndemînarea pistolarilor tocmiți să-l suprimă, de ce nu a alergat Anatol Vulpe pentru a se salva spre strada Nedeia, unde, în casa de la numărul 25, în aprilie 1946, locuiau nu mai puțin de patru artiști plastici pe care îi cunoștea : Vasile Brătulescu, Nicolae Cernescu, Traian Tănăsescu și Răzvan Stoica ? Probabil că de la ei venea – se știa că-i vizitase des în acea primăvară, împreună cu Elena Bogdan, pentru că pictorul nu mai avea altă locuință decît cea de pe strada Aviator Tetrat nr. 3 și nu putea aduce o prietenă nouă în locuința unei amante mai vechi. Și dacă nu-i găsisese acasă, sigur că nici nu putea spera la protecția lor. Atunci, firește, a alergat în direcția opusă, spre strada Doinei, unde a și fost ajuns din urmă de asasinii tocmiți, care-l rataseră la prima rafală.

Cine nu sesiza aceste evidențe avea șanse mari să se rătăcească în labirint. Aflat în pragul ieșirii la pensie, chestorul Ion Canciu strălucia doar prin exces de zel, arestînd pe oricine se interesa de pictor și de împrejurările morții lui. Ar fi arestat și niște prieteni buni ai acestuia, printre care se afla și romancierul Ovidiu Constantinescu, dacă nu intervenea vehement Lucian Grigorescu, cu bunul lui simț dezarmant și cu știința sa de a reduce la ridicol gravitatea ineptă. Oricum, chestorul a reținut mulți inși, i-a chinuit cu întrebări stupide și apoi s-a resemnat să-i scoată de sub anchetă. Presa a consemnat cu minuție multiplele piste în lungul cărora gîfîise Ion Canciu. « Pe șevaletul lui Anatol Vulpe – informa amintitul Em. Dorna – a rămas o lucrare neterminată : *Chipul necunoscutei*. Cine ar putea s-o descifreze în liniile acelea negre ? » Era vorba despre un portret al

Floricăi Cordescu surprinsă într-un balcon, portret aflat și astăzi în depozitele Muzeului de Artă al României. Un alt ziarist schița o presupunere tenebroasă : « Cunoștea prea multe amănunte în legătură cu activitatea unor persoane, care fapte, dacă le-ar fi divulgat, ar fi dus la complicații senzaționale. » Prostii, firește. În a treia zi a cercetărilor, lucrurile păreau să se lămurească : « Este căutată în acest moment o femeie cu părul blond, care locuiește într-o garsonieră din Calea Victoriei... În cursul nopții este probabil să se facă o arestare senzațională. » Arestarea nu s-a comis. Poliția primea și ajutoare neașteptate sub forma unor sugestii contrare constatărilor inițiale : « Cele două domnișoare, gazdele lui Vulpe, pictorițele gemene (care în școală semănau atât de mult încât, ca să fie deosebite de colege și profesoare, purtau fuste diferite) sînt convinse că mobilul asasinatului a fost jaful. » Același gazetar făcea din nimic o problemă neliniștitoare : pe mormîntul pictorului, « cineva, încă anonim, a depus un buchet de zambile legat într-o panglică *ivoire*. Aceleași flori le purta Elena Bogdan în noaptea cînd a fost ucisă ». O certitudine exista totuși : « Nu am crezut nici un moment că asasinatele acestea au vreun substrat politic. » Apoi investigațiile au intrat într-o fază ceva mai alertă. « Grație unor scrisori găsite la pictorul Vulpe acasă – scria *Libertatea* din 11 aprilie 1946 –, au putut fi descoperiți asasinii acestuia și ai Elenei Bogdan. » Și cititorii erau invitați să aibă răbdare. Dar tot nu au aflat nimic. « Asasinii nu au fost încă arestați – informa *Fapta* din aceeași zi –, pentru a se vedea cu cine sînt în contact și a fi stabilite astfel mai ușor complicitățile. Astăzi, însă, ei vor fi încarcerați. » Nimeni n-a fost însă încarcerat. Au fost arestați, în sfîrșit, doi nefericiți care trîncăniseră cam mult despre crimă prin cîrciumile bucureștene de margine : Dumitru Șovăilă din strada Nehoiashi nr. 7 și Augustina Rusu din strada Petre Tătaru nr. 14. Basmua Augustinei Rusu nu era basmaua Elenei Bogdan, așa cum se crezuse, și suspectii și-au recăpătat libertatea.

S-a anunțat și iminenta instituire a unui premiu pentru cine va oferi date certe despre asasini. Totuși, ancheta evolua spre un terminus intuit de presă : « După trecerea termenului prevăzut de lege, dosarul cu cercetările preliminare va fi înaintat Parchetului, care îl va depune în arhiva sa, mărinind cu încă unul numărul dosarelor din raftul crimelor nedescoperite. » Într-adevăr, ancheta s-a poticnit în scurt timp într-un punct mort, s-a întors împotriva propriilor ei premise și a sfîrșit printr-un anunț distribuit tuturor ziarelor. Dintr-un artist amărît, trăind de pe o zi pe alta, pictorul era prezentat abuziv ca nabab : « Sînt indicii că a avut o mare sumă de bani asupra lui, fapt pe care l-a ascuns Elenei Bogdan, Floricăi Cordescu și celorlalți amici ai săi. » Iar Chestura de Poliție III albastru implora « persoana ce i-a înmînat pictorului Anatol Vulpe o sumă de bani, în jurul zilelor de 3 și 4 aprilie crt., să se prezinte pentru a da informațiuni ». Pentru a fi depozitat de această sumă fabuloasă de bani ar fi fost asasinat Anatol Vulpe. Persoana implorată să se dezvăluie, bineînțeles, nu s-a prezentat

nici pînă în zilele noastre la Chestura III albastru. Ficțiunea ei era cusută cu ață albă. Silueta unui Anatol Vulpe rătăcind printr-o noapte bucureșteană din aprilie 1946 cu un sac de bani în spinare ne-a spulberat-o, în august 1982, aproape cu disperare, un fost prieten al pictorului, care ținea să rămînă anonim : « Domnule Pelin, adevărul e altul. Anatol Vulpe a fost un om foarte sărac ! »

Erau vremuri foarte nesigure, brigada de poliție a comisarului Eugen Alimănescu arunca în joc mijloace mai mult decît speciale și prea puțin ortodoxe pentru a înfrîna criminalitatea, dar fantezia infractorilor nu avea limite. « Prins în flagrant delict cu suma de 20 milioane » era un gen de titlu care apărea des în *Universul* sau *Fapta*. « Bandiți travestiți în militari sovietici condamnați de Curtea Marțială », relatează *Revista Fundațiilor Regale* din decembrie 1945, referindu-se la epilogul unui proces încheiat la 4 octombrie, în același an. Cu precizarea că, de cele mai multe ori, « infractorii travestiți în militari sovietici » erau... chiar militari sovietici. În ciuda suspiciunilor chestorului Ion Canciu, un alt prieten al pictorului a îndrăznit să se ducă la Institutul Medico-Legal, unde era depus cadavrul lui Anatol Vulpe. « Mă apropii și mă aplec – își evoca Ovidiu Constantinescu impresiile – asupra figurii haotice, curgătoare ca o ceară... Recunosc statura celui întins pe masă, hainele, pantofii, dar nu pot recunoaște chipul dezlegat de orice legi ale simetriei. Doar mîinile și-au păstrat conturul prelung și limpede, mîinile în care mușcătura gloanțelor a desfăcut flori mari, sîngerii. » La autopsie, în cadavrul pictorului s-au găsit nu mai puțin de 15 gloanțe : 6 de 6,35 mm și nouă de 7,62 mm, calibru militar. Ca s-o lichideze pe Elena Bogdan, asasinilor, cărora nu le lipsea muniția, le-au ajuns opt cartușe. Anatol Vulpe încercase să se apere cu mîinile de gloanțele care l-au doborât în noaptea de 5 spre 6 aprilie 1946. A fost înmormîntat în Cimitirul Iancu Nou. La ceremonia funebră a asistat mama sa, Alexandrina Capșa, dar au fost prezenți și numeroși pictori, membri ai grupului plastic democrat al Sindicatului Artelor Frumoase.

În iunie 1947, ministerul Artelor i-a organizat artistului o retrospectivă sumară, cu 16 lucrări din colecția familiei : *Nud, Flori, Pești*, două naturi statice, marine și peisaje. De atunci, numele pictorului a dispărut pur și simplu din orice evocare a epocii ca și cum artistul nici n-ar fi existat. Prietenii, femeile care l-au iubit, oamenii care l-au cunoscut îndeaproape și care ar fi putut să-i reaprindă amintirea în posteritate au tăcut decenii în șir și continuau să tacă, încăpățînați, și în anii '80. Arhivele criminalistice din 1946 ale fostelor circumscripții de poliție bucureștene 27 și 29 – în care era vorba despre crime prescrise – au fost, probabil, distruse, cu excepția unor registre de inventar din care nu se mai poate afla decît că un pictor, pe nume Anatol Vulpe a fost, într-adevăr, suprimat. Chestorul care a mînat ancheta nu mai trăiește, iar chestorii de poliție nu prea lasă în urma lor memorii, mai cu seamă dacă au neșansa de a-și face meseria în vremuri tulburi, cînd frica de a merge pînă la capăt pe firul

unui omor era mai tare decît orgoliul profesional și le lega mîinile. Din fericire, cîte ceva se găsește în arhivele fostei Direcțiuni Generale a Siguranței Statului.

Înspăimîntată de împrejurările neobișnuite ale morții fiului ei, Alexandrina Capșa s-a retras la Găești, apoi i s-a pierdut urma. Ultima oară i-a fost semnalată prezența la Spitalul de Geriatrie din București și cine vrea să dea de un capăt și să regăsească tablourile aflate în păstrarea ei ar trebui să caute acul în carul cu fin. Pictorului i s-au risipit pînă și osemintele : la 9 iunie 1953, un om apropiat și inimos, altcineva decît Alexandrina Capșa, i-a prelungit dreptul de a se odihni în pămîntul Cimitirului Iancu Nou. Dar astăzi, sub crucea mormîntului din parcela N, locul 70 zac osemintele altui nefericit. Mai mult, s-au răsîndit pe seama pictorului legende ciudate, menite să-l sustragă culturii noastre – toate sînt, de fapt, variante ale unei cabale romanțioase care-și propunea cu obstinație să-i nege originea românească. În vara lui 1982, cînd am putut vedea un autopotret al lui Anatol Vulpe, am înțeles că aveam dinainte nu numai opera unui om uitat, ci a unuia căruia i-au fost ucise și amintirea, și identitatea. O nedreptate imposibil de acceptat.

Cine a fost, de fapt, Anatol Vulpe ? A studiat cu Constantin Artachino la Școala de Arte Frumoase din București, la răscrucea deceniilor trei și patru, fiind înscris sub numărul matricol 128. În 1928 și 1929 a avut domiciliul stabil la Chișinău, strada Ferdinand nr. 24, dar vacanțele și le-a petrecut cu regularitate la Cetatea Albă, cum dovedesc toate foile de drum ce i se acordau ca student sărac. Nu și-a încheiat studiile, probabil, tot din

**Studenții de la Academia de Arte.
În prim-plan, stînga, Anatol Vulpe.**

lipsă de mijloace materiale. S-a plimbat dintr-un atelier în altul, abordînd și pictura murală. Prima expoziție personală și-a organizat-o în 1936 la sala Mozart, iar lucrările au fost bine primite de public și cronicari. A fost frecvent prezent în expoziții colective. La Salonul oficial din 1933, George Oprescu abia dacă l-a remarcat, și nu foarte favorabil. Dar iritarea pictorului la suficiența criticului era notorie în epocă – pictorul și-o exprimase public în repetate rînduri. Mai generos, Oscar Han

întrezărea în Anatol Vulpe « un pictor în sensul acordurilor surdinizate de culori potolite și ele prin nuanțe, cu un desen care, dacă s-ar exprima mai liber și mai simplu ca linie, ar corespunde mai aproape calităților de culoare ». Iar la Salonul de toamnă din 1934 același cronicar l-a declarat « cu totul bărbătesc și elegant în nobila și sigura d-sale prezentare a nudului, ce este mai expresiv în mișcare ». Mai știm că a expus șase excelente gravuri la Salonul de alb și negru din toamna lui 1939, selecționate de un

jury prezidat de Gheorghe Petrașcu. Prin adresa nr. 47 720, emisă de direcția artelor la 13 noiembrie 1939, i s-a comunicat artistului achiziționarea pentru colecțiile statului a lucrării intitulată *Port*, care figurase în expoziție sub nr. 462. A primit cu acest prilej 1 000 de lei. În toamna lui 1940, Anatol Vulpe i s-a înfățișat lui Paul Miracovici ca « un desenator lucid și îndrăzneț », iar ministerul Artelor i-a achiziționat tot atunci din salonul de desen și gravură o nouă lucrare cu o tematică similară, *În port*. De data aceasta, onorariul i s-a fixat la 2 000 de lei. Din autorizația de peisaj nr. 11 870 eliberată la 10 martie 1939 se înțelege că locuia atunci în București, pe Splaiul Independenței nr. 54.

Într-adevăr, a fost un om foarte sărac. Un anume episod din scurta sa viață este semnificativ în această privință. La 23 aprilie 1937, sub nr. 6 206, direcția artelor i-a eliberat un certificat din care cităm : « Întrucât dorește a pleca în străinătate, pentru studii de perfecționare, ministerul îl recomandă autorităților spre a i se face înlesnirile cu putință. » La 28 aprilie 1937, altă adresă a direcției artelor solicita ministerului de Finanțe să-i reducă lui Anatol Vulpe taxele de pașaport cu 75 la sută. În aceeași zi, aceeași direcție solicita și Oficiului Național de Turism să-l scutească pe pictor de timbrul turistic. În sfârșit, la 14 iulie 1938, Prefectura Poliției Capitalei i-a eliberat pașaportul nr. 6 794, însă pictorul nu a mai călătorit în străinătate, fiind cu totul lipsit de mijloace financiare. A fost căsătorit cu o balerină, care l-a părăsit, emigrând în Italia, cu mult înainte de declanșarea războiului. Acesteia i se mai știe doar numele mic : Liza. O cicatrice pronunțată pe obraz, datorată unui accident de automobil, o împiedicase să devină vedetă. Când a înțeles că în balet nu putea face carieră, când a înțeles că sărăcia pictorului era incurabilă, Liza a divorțat și s-a recăsătorit cu un mic industriaș italian.

În ajunul zilei de 22 iunie 1941, Anatol Vulpe a fost mobilizat, cu gradul de caporal t. r., în compania sanitară a Spitalului Militar « Regina Elisabeta » din București. După declanșarea ostilităților, a fost transferat la secția de propagandă a Marelui Stat Major, fiind inclus în plutonul 2 Crimeea aflat sub comanda locotenentului arhitect G.M. Cantacuzino.

**Sus : Port de Anatol Vulpe.
Jos : pictorul la Turtucaia,
în vara lui 1940.**

Inițial, a pictat la Chișinău, Cetatea Albă și Odesa. Spre iarnă s-a întors în țară, temporar desconcentrat. Pentru a fi reprimis în plutonul de propagandă, când a fost din nou concentrat, direcția artelor i-a eliberat certificatul nr. 26 692 din 12 mai 1942, semnat de Ion Jalea, în care se consemna că « are o reputație bine cunoscută, iar lucrările sale au fost expuse în repetate rânduri la saloanele oficiale, unele fiind reținute de minister și figurînd în colecțiile statului ». În vara lui 1942, putea fi aflat făcînd naveta, în peninsula Crimeea, între Sevastopol, Karasubazar și Kerci, dedicat acelorași subiecte cu tematică militară. Fără îndoială, era cea mai pașnică și nevinovată modalitate de a participa la un război pus-tiitor. În ianuarie 1943, pe cînd artistul se afla într-o scurtă permisie, ministerul Artelor i-a achiziționat două peisaje din Odesa, cu 40 000 de lei. Nu-i crescuse cota, căzuse moneda. În iulie 1943, Anatol Vulpe pleca din Sevastopol spre Caucaz cu blocul de schițe sub braț. În toamnă a revenit la București, însă la 16 noiembrie 1943 un curier al armatei s-a prezentat deja la domiciliul său provizoriu din anii războiului, în strada Aviator Tetrat nr. 3, și l-a somat să se prezinte a doua zi în Calea Călărăși nr. 39, la secția de propagandă a Marelui Stat Major. Era din nou concentrat, de data asta pentru a participa la expoziția *Aspecte din pictura românească de război*, vernisată de armată în decembrie 1943, în foaietul Facultății de Arhitectură din București. A expus cu acest prilej lucrările *Vedetă în patrulare*, *Vînători de munte*, *Pionieri*, *Submarin în acțiune* și *După distrugerea cazematei*. Nici una dintre ele nu exalta războiul – Anatol Vulpe, ca și ceilalți artiști din plutoanele de propagandă, au preferat să rezolve probleme de culoare și de compoziție. Deși subiectele abordate aveau să cadă în scurt timp în dizgrația ministerului de Război, pictorul a fost distins cu o mențiune în valoare de 20 000 de lei. Nimic nu dovedește că a și încasat banii. Un supraviețuitor al plutonului de propagandă 1 Caucaz, aflat sub comanda sublocotenentului Edmund Wertprach, ne-a asigurat că majoritatea lucrărilor de acest gen, pictate de Anatol Vulpe și de mulți camarazi de-ai săi, împreună cu kilometri de filme cinematografice și negative fotografice cu scene și imagini de pe frontul de Est au fost îngropate într-un loc necunoscut de pe Valea Lotrului în vara lui 1944, cînd secția de propagandă a Marelui Stat Major se replia-se în zona Călimănești-Căciulata. Operațiunea s-a desfășurat noaptea, pentru ca participanții să nu mai poată recunoaște locurile la lumina zilei. Am mai pomenit acest episod dar n-am vrut să trecem peste o mărturie suplimentară. Ceva ne îndeamnă să sperăm că toate acele surse documentare vor fi recuperate în urma unei fericite întîmplări. La 23 septembrie 1944, din ordinul șefului Marelui Stat Major, secția de propagandă a fost desființată. La data aceea însă, Anatol Vulpe era de mult demobilizat. Ca și Petre Suțianu, a sîrșit prin a nu lua în considerare invitația armatei de a solicita asimilarea în gradul de ofițer – automat, ar

fi redevenit carne de tun, de data aceasta în campania din Vest. Anatol Vulpe se despărțise de armată printr-un afiș-farsă înfățișînd o sticlă imensă în curmezișul căreia caligrafiasse apelul : « Nu denaturați adevărul ! » Capitala era bîntuită ca niciodată de băuturi alcoolice falsificate. Proiectul de afiș există și astăzi în depozitele Muzeului Militar Central, căci armata nu se desparte ușor de ceea ce a dobîndit odată.

Participarea pictorului la război a stînjinit, dar nu a întrerupt activitatea sa artistică propriu-zisă, mai susținută, totuși, în perioadele de desconcentrare. A expus la Salonul oficial de pictură și sculptură din primăvara lui 1942, cînd lucrările i-au fost selectate de un juriu prezidat de Jean Al. Steriadi. În paralel, a organizat o expoziție personală în sala ministerului Propagandei, unde majoritatea lucrărilor erau peisaje din Odesa. Un cronicar observa cu acest prilej că artistul « a reușit să se îndepărteze de misiunea sa de pictor al ruinelor războiului, pentru a ne dărui, pur și simplu, peisaj urban ». În 1943 a fost admis în Corpul Artiștilor Plastici, primind carnetul de membru nr. 109. În decembrie 1944 a fost elogiat de Petru Comarnescu, iar *Catalogul critic al picturii române contemporane*, întocmit de Ion Goschin, consemna : « Anatol Vulpe. Posibilități tehnice variate, cu multă prospețime și delicatețe de culoare. Efecte de armonie în culori topite, fără relief artistic. Artistul se află încă în faza evolutivă. » A expus și la Salonul oficial din primăvara lui 1945. În luna septembrie a aceluiași an, Florica Cordescu scria : « *Pescarii* lui Anatol Vulpe a fost una din cele mai picturale lucrări expuse în acest salon, mai aproape de tot ceea ce se cheamă pictură. Sentimentul, senzația sînt lăsate să vagabondeze liber, potolite doar de simțul netăgăduit al valorilor și al compoziției. Neinfluențat de nimeni, Anatol Vulpe este unul din cei mai personali pictori ai noștri. Păcat că nu-l putem cunoaște decît fragmentar, de la un salon la altul. » Nu mult după aceea, după 11 ani de tandrețe cu Anatol Vulpe, Florica Cordescu l-a preferat pe Eugen Jebeleanu. La Salonul oficial de toamnă din 1945, lui Anatol Vulpe i s-au admis trei lucrări. A patra lucrare prezentată de pictor nu a întrunit numărul necesar de voturi al juriului prezidat de Camil Ressu, dar nu era nici o nenorocire.

Lupta pentru supraviețuire l-a captat pe Anatol Vulpe, în diferite momente, în întreprinderi artistice remunerate după tarif și contract. La 3 martie 1943, prin adresa nr. 303, direcția artelor l-a convocat la ședința comisiei pentru organizarea unui muzeu de artă religioasă românească la Berlin. La 12 noiembrie 1943, aceeași direcție îl invita să prezinte comisiei o icoană în ulei, de 40 x 60 cm, pe fond auriu și cu subiect la alegere, termenul de pre-

**Eugen Jebeleanu
de Florica Cordescu.**

dare fiind 25 noiembrie. Dintr-o adresă datată 31 august 1943 se înțelege că pictorul era asociat cu Paul Constantinescu și Emil Ivănescu pentru a copia frescele din biserica de la Curtea de Argeș în vederea înzestrării aceluiași muzeu de artă religioasă din Capitala celui de-al Treilea Reich. La 2 septembrie 1943 s-a întocmit și o « scrisoare de asociație », legalizată ulterior, conform legilor în vigoare, de un notariat al statului. Scrisoarea menționa că Paul Constantinescu și Emil Ivănescu, titularii contractului cu ministerul Artelor, și-i asociau pe pictorii Constantin Mihalcea și Anatol Vulpe pentru executarea a 80 m² de copie după frescele de la biserica din Curtea de Argeș, în condiții egale la toate cheltuielile și încasările. Mînuirea și administrarea banilor i se încredințau lui Paul Constantinescu. Lucrarea era evaluată la 3 200 000 de lei. Lui Anatol Vulpe i-ar fi revenit deci 800 000 de lei. În vremurile acelea, era o sumă respectabilă. Nu s-au încasat însă din ea decît insignifiante avansuri. Finalul dezastruos al campaniei din Răsărit a năruit și proiectul muzeului românesc din Berlin. Cu toate acestea, împreună cu Eugen Drăguțescu, Anatol Vulpe a avut și prilejul de a călători prin Germania în vara lui 1944. În iulie s-a întors în țară, fără Eugen Drăguțescu.

Desconcentrarea ulterioară l-a despărțit pe artist doar de hainele militare, nu și de preocupările propagandistice ale armatei. La 20 aprilie 1945, generalul de brigadă Constant I. Georgescu i-a eliberat pictorului adeverința nr. 1 451 075, înregistrată la noul serviciu cultural al Marelui Stat Major, pentru a-i facilita accesul la fabricile și uzinele metalurgice din Capitală. Implicit, artistul se angaja să participe la expoziția pe care armata se pregătea s-o organizeze în luna mai pentru a ilustra abnegația susținătorilor materiali ai frontului antifascist. În aceeași perioadă, George Ivașcu, director în ministerul Propagandei naționale, se adresa direcțiunii Căilor Ferate Române : « Ministerul Propagandei vă roagă să binevoiți a permite pictorului Anatol Vulpe, din grupul artistic al Uniunii Patrioților, liberul acces în atelierele dvs., pentru a face schițe în vederea campaniei *Totul pentru front, totul pentru victorie !* și pentru expoziția muncii, care se va inaugura cu ocazia zilei de 1 mai. » Pentru prieteni, pictorul contase totdeauna ca un om de stînga și pe mulți îi familiarizase cu piese de rezistență ale literaturii ruse. Dacă ascultăm alte glasuri, afinitățile politice ale pictorului ar fi fost într-o vreme întrucîtva ezitante, dar aceste afirmații nu se pot sprijini pe probe certe. Oricum, nu a făcut politică în adevăratul sens al cuvîntului, iar prin arta sa, fără doar și poate, plastica românească s-ar fi îmbogățit, dacă omul ar fi trăit alte vremuri.

Strădania acestui pictor destinat unui viitor generos s-a risipit în cea mai mare parte. În Muzeul de Artă al României, în urmă cu două decenii, se mai păstrau însă șapte lucrări semnate de Anatol Vulpe : *Autoportret*, *Balconul*, *Pescari*, *Peisaj cu vapoare*, *Port* și două naturi statice. În depozitul Muzeului Militar Central am găsit în anii '80 portretul

unui invalid de război, datat 1944, și două proiecte de afișe cu tema *Tăcerea este scutul nostru. Dușmanul ascultă. Nu vorbești, nu răspîndiți zvonuri false*, prea cunoscută celor ce au traversat anii grei ai războiului. Acest muzeu a transferat Muzeului Marinei două lucrări în ulei : *Vedetă distrusă la țârm* și *Submarinul se pregătește de atac*. Ele figurează ca fiind concepute în lunile campaniei din Vest, dar au fost realizate în anii campaniei din Est, în Crimeea. O frumoasă natură statică exista în colecția Marcelei Cordescu. O altă natură statică, cel puțin egală ca performanță artistică, exista în colecția romancierului Ovidiu Constantinescu. Patru gravuri de Anatol Vulpe am văzut în alte colecții particulare, aparținînd îndeobște unor apropiați ai pictorului. La una dintre ele nu ni s-a îngăduit accesul – probabil reprezenta ceva ce trebuia ocrotit.

Este, de asemenea, interesant de urmărit cum s-au retras puținele tablouri pictate de Anatol Vulpe din viață în acte și apoi din acte în neant. În martie 1946, înainte de moartea pictorului, ministerul Artelor a repartizat Pinacotecii Statului tabloul *Balconul*, care a supraviețuit într-o variantă. Dar cu același prilej a dispărut fără urme o altă operă : *Lurzuf*. Urmată la puțin timp de *Dealul școlii maritime din Odesa*. La 4 iulie 1946, deci după moartea artistului, ministerul Artelor i-a achiziționat compoziția *Circ*, reținută din expoziția Salonului oficial. Suma de un milion – derizorie în acel an de inflație a fost eliberată în beneficiul doamnei Alexandrina Capșa, mama defunctului, la 15 iulie 1946, cu ordonanța de plată nr. 760. La 24 martie 1947, ministerul Artelor a cerut Muzeului Simu cu împrumut lucrările *Peisaj* și *Pescar* pentru ca ele să figureze în expoziția de artă plastică românească

Anatol Vulpe : (sus) *Autoportret*
și (jos) *Balconul*.

plănuită să se deschidă la Budapesta. Inspirat, Marius Bunescu nu a dat curs cererii. În locul lucrărilor solicitate Muzeului Simu, a plecat la Budapesta compoziția *Circ*. La întoarcerea expoziției din capitala ungară, a dispărut și ea fără urme, urmată curînd de *Peisaj cu far genovez*. În vara lui 1947, cînd în memoria artistului s-a organizat la Ateneul Român o retrospectivă sumară, Eugen Ispir a constatat că lucrările acestuia nu erau înrămate și a cerut ministerului 10 milioane de lei, pentru înrămarea lor. Comisarul expoziției, Vasile Vasiliu-Falti, a primit inițial un avans de două milioane, apoi i s-au acordat încă patru milioane, iar în retrospectiva vernisată la 21 iunie 1947, lucrările pictorului au putut fi văzute de public într-o prezentare decentă. Dar apoi au dispărut și ele, cu rame cu tot. În primăvara lui 1948, în depozitele ministerului Artelor se adunaseră 46 de lucrări de pictură și sculptură reținute din saloanele oficiale, dar neplătite artiștilor, din lipsă de fonduri. Printre ele se afla și o pictură de Anatol Vulpe. La 29 iunie 1948, lucrarea fost în sfîrșit plătită – Alexandrina Capșa a încasat ordonanța de plată restantă, dar lucrarea a dispărut ca și cum nici n-ar fi fost.

Plătit să fi fost destinul și n-ar fi lucrat mai temeinic ! Ajungi să te întrebi serios dacă nu cumva chiar l-a plătit cineva... Pentru a întregi cît de cît imaginea unui om viu, cu identitate certă și cu o existență socială concretă, ar fi trebuit să înfrîngem decenii lungi de tăcere și reticența supraviețuitorilor unui timp apăsător. Dimpotrivă, în loc de ajutor, am primit indicii derutante, care nu o dată ne-au abătut reconstituirea pe piste false. Din pașaportul neutilizat de artist am aflat că avea ochii verzi și părul castaniu. Un ziar îl clasa între « acele chipuri care plac, foarte agreat de femei, simpatizat ». Era un bărbat înalt, dar statura sa se îmblînzea prin calmul și liniștea omului, nu departe de o veritabilă seninătate. « Exterior – scria Ovidiu Constantinescu –, viața lui era simplă, neocolită, candidă chiar, cu repere știute, cu peisaj cunoscut. » În articolul său din *Revista Fundațiilor Regale*, romancierul polemiza cu infamia unui necunoscut. După aproape patru decenii, cînd am stat de vorbă cu el, prietenul de altădată al lui Anatol Vulpe ne-a mărturisit că-l tulburase profund o declarație a pictorului Dan Ialomițeanu, publicată în ziarul de scandal *Semnalul*. Am răsfoit colecția *Semnalului*. Într-adevăr, după moartea artistului, la 13 aprilie 1946, un anume M.T. Dan, pretins pictor, îl descria pe Anatol Vulpe ca pe un soi de Cassanova bucureștean și-l acuza de prietenii suspecte. Tot atunci am înțeles însă că Ovidiu Constantinescu citea ziarele pe sărite, din două în două ediții, iar ziarele apărute în zilele cu soț i-au scăpat. La 16 aprilie 1946, în același hilit *Semnalul*, Dan Ialomițeanu declara răspicat că nu era una și aceeași persoană cu ilustrul necunoscut M.T. Dan, așa încît, și în 1946, și în 1982, Ovidiu Constantinescu se îndîrjea împotriva unui om fără vină. Nici unul dintre supraviețuitorii plutoanelor de propagandă nu contestau carac-

terul vertical al lui Anatol Vulpe. Pictorul Gheorghe Vânătoru păstra despre Anatol Vulpe imaginea unui bărbat taciturn, sobru, impenetrabil la asalturile unei curiozități ieftine, circumspect înainte de a se antrena într-o nouă prietenie. Dintre cei ce nu puteau avea vreun interes să falsifice adevărul, sculptorul Constantin Popovici, copil la data la care pictorul a fost suprimat, își mai amintea distincția lui înnăscută.

Din primăvara lui 1945, evenimentele unei vieți scurtate fără milă s-au precipitat. Peste vară, Anatol Vulpe a fost angajat pentru lucrări de traducător la fosta Editură Cartea Rusă. De pildă, traducerea brută a memoriilor lui Stanislavski, *Viața mea în artă*, îi aparține, dar a fost recompensată abia după moartea pictorului, banii fiind înmânați Alexandrinei Capșa. De atunci datează și ruptura lui sentimentală de Florica Cordescu, după o relație de peste un deceniu. Cu toate acestea, artista i-a îngăduit să rămână într-una din camerele proprii sale vile. În toamna aceluiași an, Anatol Vulpe a dispărut o lună din București, motivându-și absența prin lucrări în provincie. Cheia camerei sale din clădirea unde era acum tolerat i-a lăsat-o unei vecine, secretară la *Revista Fundațiilor Regale*. La întoarcere, vecina l-a anunțat că fusese căutat în absență de un ofițer al armatei sovietice. Iar martorii acestei comunicări au avut surpriza să-l vadă pe pictor pândind. Și acesta a dispărut din nou – la Măldărăști, la cula Olgăi Greceanu. Neavînd unde să-și transporte bruma de lucruri, le-a lăsat tot în strada Aviator Tetrat nr. 3, în vila moștenită de la părinți de cele două surori Cordescu. S-a întors la București în martie 1946, iar la începutul lui aprilie, cum am văzut, și-a trăit tragicul sfârșit.

Ca să aflăm aceste date destul de sumare despre viața unui artist ucis la 39 de ani și uitat cu desăvîrșire, am apelat la arhive, la articole îngropate în presa timpului, la numeroase amintiri estompate de depărtare. Am potrivit toate datele cap la cap cu migală. Am meditat asupra tramei lor cu răbdare și, eliminînd succesiv incongruențele, am ajuns la o singură concluzie rezonabilă : pictorul Anatol Vulpe a fost ucis de o legendă creată intenționat în jurul originii sale. Legenda spunea că, în tinerețe, mama sa, Alexandrina, ar fi fost balerină la teatrul de operă și balet al unei strălucitoare capitale din nordul continentului, Petersburg. Un prinț din familia Romanovilor ar fi plăcut-o nespuse și copilul Anatol ar fi fost fructul dragostei lor tănuite ș. a. m. d. Încît pictorul a fost suprimat ca să nu revendice cumva... tronul Rusiei. Dacă pictorul însuși a pus această legendă în circulație, trebuie să acceptăm că ar fi fost robul unei megalomanii speciale, nu străine de o oarecare alienare. Iată însă ce scria pictorul Tache Soroceanu, prezentînd retrospectiva lui Anatol Vulpe din iunie 1947 : « Avea o sfială și o distincție în port, în vorbă, în gesturi, care contrasta cu agitația permanentă, cu dorința evidentă de a se remarca a celor de-o vîrstă cu dînsul. Nu brusca, ca alții, soarta. Îți făcea impresia că așteaptă. Și era mereu gata parcă să fie un spectator

tăcut, rezervat – și când vorbea, glasul-i era domol, șoptit aproape, iar cuvintele puține și măsurate. Îi plăcea mai mult să asculte și să aprobe. Ochii lui luminoși dezvăluiau, însă, un spirit viu, prezent, atent la toate câte se petreceau, în jur, în lume. E totdeauna odihnitor să te întâlnești cu asemenea oameni cumiți, reținuți, cu nu știu ce învăluire de visare pe chipul lor ! » Acesta nu este portretul unui megaloman, care-și inventează o origine fantezistă.

Am consultat cu răbdare aproape o duzină de martori ai acelor vremuri. Dar, de la bun început, ni s-a impus o evidență semnificativă : prietenii cei mai apropiați ai pictorului nu cunoșteau legenda cu pricina. Ceilalți, care l-au cunoscut pasager sau întâmplător, nu au aflat-o de la Anatol Vulpe sau de la prietenii lui, ci mereu de la alții și, oricum, întotdeauna după moartea artistului. Ea a fost lansată discret, interesat și orientat în ultimele luni de viață ale pictorului Anatol Vulpe, iar după asasinarea lui, prin interpuși, a fost distribuită generos oricui era dispus s-o asculte și să-i dea crezare. Cine are răbdare să schițeze aria de circulație a unui zvon și suprapune apoi această hartă pe suportul ei uman concret nu dă greș. Devine astfel din ce în ce mai limpede că legenda lui Anatol Vulpe a fost ticluită și pusă în circulație cu un scop malefic. Pentru a proba această afirmație, eram dator să distrug legenda, să-i dovedesc neadevărul. Mărturisesc că nu mi-a fost prea ușor. La capătul unei călătorii întreprinse în vara lui 1982, am găsit, în fine, adevărul despre originea pictorului Anatol Vulpe, adevăr îngropat în niște magazine care cuprind, probabil, vreo 500 sau 600 de vagoane de hârtie răscoaptă de vreme. Am avut multă încăpăținare, dar și foarte mult noroc. Iată textul reconstituirii certificatului de naștere al pictorului Anatol Vulpe, eliberat de Mitropolia Basarabiei, Arhiepiscopia Chișinăului, sub nr. 2 655 din 9 martie 1928 : « Arhiepiscopia Chișinăului certifică (*sic !*) că în registrele de stare civilă ale bisericii cu hramul Sf. Nicolae din parohia Bahmut, cercul 2, județul Bălți, de pe anul 1907, sub nr. 11, este înscris următorul act de naștere : „În anul una mie nouă sute șapte, în ziua de șaptesprezece februarie s-a născut, iar în ziua de douăzeci și șapte a aceleiași luni s-a botezat Anatolie. Părinții lui : preotul Ioan al lui Gavriil Vulpe din comuna Bahmut și soția sa legitimă Alexandra a lui Iosif, amândoi ortodocși și uniți cu înția cununie. Nași au fost : preotul Pavel Ioan Bușilă din comuna Novaci și Anastasia Dimitrie Prodan, soție de preot din comuna Mînzătești. Taina Sf. Botez s-a săvîrșit de preotul Constantin Prodan, cu cîntărețul Mina Borcan.“ Taxa timbrului a fost plătită. » Documentul era semnat, indescifrabil, de arhiepiscop, de un secretar și de un arhivar.

Iar dacă acest document – mai apropiat decît oricare altul de sursa originală a unei identități sacrificate pe altarul răzbunării oarbe – nu este suficient, în fondul Alexandru Saint-Georges din arhiva documentară a Muzeului de Artă al României mai există un extras din registrul de nașteri

al parohiei Bahmut, cu un conținut identic, eliberat de Consiliul Eparhial Chișinău la 27 august 1943. L-am descoperit ulterior, cînd zidul de tăcere din jurul nefericitului pictor începuse să cedeze. Apoi, și certificatul de naționalitate al pictorului, eliberat de Primăria Municipiului Chișinău la 20 aprilie 1937, sub nr. 9 712/17 796, specifică limpede că Anatol Vulpe, fiul lui Ioan și al Alexandrei, domiciliat în București, Splaiul Independenței nr. 54, « are naționalitatea română ». În sfîrșit, conținutul tuturor documentelor enumerate este confirmat și de catalogul Muzeului Toma Stelian, editat la București în 1939. Astfel încît e cazul să acceptăm evidența faptului că soția unui amărît preot de țară nu putea fi simultan balerină într-o strălucitoare capitală situată la 2 500 km nord de parohia Bahmut, cercul 2, județul Bălți.

În trupul lui Anatol Vulpe, la autopsie, s-a găsit un adevărat depozit de muniție : 15 gloanțe de două calibre diferite. La armele din care au pornit nu vom ajunge niciodată. O expertiză balistică nu mai este nici ea posibilă. Certificatul emis de Institutul Medico-Legal la 7 aprilie 1946, sub nr. 1 591, pune sub semnul întrebării ora decesului. Îmi îngădui să nutresc convingerea că la ceasul din noapte la care inginerul Ovidiu Bogdan era întreat telefonic de Florica Cordescu : « Didi e acasă ? », treaba fusese făcută și Anatol Vulpe, ca și Elena Bogdan, era deja rece. Iar pe Florica Cordescu tocmai această perspectivă o neliniștea : că treaba fusese făcută și că moartea, din negliobia sau din nerăbdarea celor tocmiți s-o administreze, secerase mai mult decît fusese planificat. Și dacă Florica Cordescu într-adevăr plîngea, așa cum a mărturisit Ovidiu Bogdan la anchetă, înseamnă că ea nu dorise moartea nimănui, dar aflase că lichidarea lui Anatol Vulpe fusese decisă, fără să dispună de puterea de a încerca s-o zădărnicească. Mai știa și cine le vînduse sovieticilor legenda unui Anatol Vulpe descendent al familiei țariste. Florica Cordescu trăia alături de delator. Nutrim deci și convingerea că Elena Bogdan, alintată Didi, după știința Floricăi Cordescu, nu era destinată glonțului. Dar pînda asasinilor se prelungise peste așteptări – era o noapte rece de aprilie, pîndarii erau și ei oameni –, poate îi răzbise și pe ei frigul și trecuseră la acțiune înainte de despărțirea amanților. Răbdarea oricui are limite. Cei ce au apăsat pe trăgaci au fost fie niște amatori ageamii, fie, mai degrabă, niște militari în stare de ebrietate. Pentru că unui profesionist al revolverului sau unui militar treaz nu-i trebuie mai mult de un glonț-două ca să suprimă un om. E mai mult ca sigur însă că moartea violentă și nemeritată a pictorului Anatol Vulpe a fost opera unui intrigant interesat, orbit de ură, cu fantezie, dar și cu credit la cei dispuși să-l asculte, să dea crezare legendei despre pictor și să organizeze o vînătoare de oameni. Dacă mai trăiește, intrigantul poate fi liniștit : crima s-a prescris. Asta scriam în anii '80. Astăzi putem fi siguri că și intrigantul a trecut într-o lume mai bună.

Viața a mers înainte. Cândva, surorile Florica și Marcela Cordescu locuiseră pe Intrarea Orientului nr. 7. Deoarece sora sa geamănă acuza o idiosincrasie pronunțată la mirosul culorilor de ulei, Florica s-a mutat pe strada Aviator Tetrat nr. 3, vechea lor locuință rămânându-i în exclusivitate Marceli. În toamna lui 1949, Florica Cordescu-Jebeleanu se pregătea pentru o nouă schimbare de domiciliu, iar la 28 noiembrie 1949 a făcut demersurile necesare pentru ca în locuința din care pleca să se mute Marcela Cordescu. Când, în sfârșit, s-a mutat din strada Aviator Tetrat nr. 3, Florica a scăpat și de teroarea decorului unei iubiri iremediabil defuncte. La acea dată, pentru restul lumii, Anatol Vulpe era un om uitat. Amintirea lui a mai murit o dată, împreună cu Florica Cordescu, la 25 aprilie 1965, la Sinaia.